

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7991479>

ЕЛІТА В УМОВАХ ДЕМОКРАТІЇ

Розумний Владислав, студент

Науковий керівник – канд. філософськ. наук,

доцент Чмихун Світлана,

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

Теорія еліт – це сукупність концепцій, які розглядають найвищі привілейовані верстви обов'язковими складовими будь-якої соціальної структури, а також називають їх правлячою меншістю, що керує населенням.

В античні часи концепцію еліт найкраще сформулював Платон, який був противником управління державою народом і вважав народ натовпом, який є ворожим до мудрості. Платон приписує аристократії мужність розуму й інші чесноти і вважає, що вона має правити державою, тому що знає, як це робити.

Згодом елітистську концепцію наповнили новим думками інші мислителі: Н. Макіавеллі, Ф. Ніцше, О. Шопенгауер, В. Парето, Г. Моска та Р. Міхельс.

Еліта, будучи меншістю, має певні привілеї й займає панівне становище в суспільстві. В умовах демократії еліта тією чи іншою мірою підконтрольна масам і відносно відкрита для входження до неї тих, хто має відповідну кваліфікацію та достатню політичну активність. Розподіл на еліту та масу носить об'єктивний характер та обумовлений низкою суспільних факторів. Насамперед, один із таких факторів – соціальна та психологічна нерівність людей. Унаслідок цієї нерівності основна маса населення не має необхідних для успішної управлінської діяльності якостей і виявляє політичну пасивність. Слід урахувувати й чинник поділу

праці, і навіть те, що процес управління потребує спеціальних знань і навичок. Управлінська діяльність приваблює людей високим соціальним статусом та доступом до розподілу найважливіших суспільних ресурсів. Звідси й можливість отримання привілеїв, яких прагне практично кожна еліта, і бажання закріпити для себе панівне становище. Оскільки повний контроль за лідерами неможливий, еліта певною мірою може дистанціюватися та відокремлюватись від маси. У суспільстві еліта неспроможна бути цілісним монолитом. Вона має складну структуру. Еліта поділяється на економічну та політичну. Однак в умовах соціального та політичного плюралізму економічна та політична влада не може бути зосереджена в одному центрі. Політична еліта має відносно самостійний характер, хоч і має широко розгалужені зв'язки з економічною елітою. Еліта повинна мати достатній рівень внутрішньої горизонтальної й вертикальної інтеграції. Інакше виникає небезпека внутрішніх політичних конфліктів, надмірної поляризації та радикалізації суспільства. Надмірна відособленість і самостійність регіональних еліт загрожує небезпекою сепаратизму. Але й надмірні інтегрованість та згуртованість еліти таять у собі загрозу її олігархічного переродження через послаблення соціального представництва еліти. Соціальне представництво еліти не слід зводити лише до її соціального складу. Необхідні для реалізації управлінських функцій знання, уміння, навички, досвід нерівномірно розподілені між представниками різних соціальних груп, і чим ближче та чи інша посада до вершин політичної влади, тим важче на ній зустріти представника соціальних низів. Соціальне представництво характеризується ступенем відображення елітою інтересів усього суспільства. В ідеалі структура політичних орієнтацій еліти у демократичному суспільстві має загалом відбивати структуру політичних переваг всього населення. Соціальне представництво еліти безпосередньо залежить від способу її відбору або, інакше кажучи, рекрутування. Загально визнаними є дві основні системи

рекрутування еліт – антрепренерська та система гільдій. Так, для антрепренерської системи рекрутування характерні відкритість, наявність широкого кола претендентів на заміщення лідируючих позицій, відсутність великої кількості формальних вимог (вік, освіта, професія тощо) при першорядному значенні особистих якостей, висока конкуренція між претендентами та широке коло селекторату. Для системи гільдій, навпаки, характерні закритість; відбір претендентів на керівні посади із представників нижчих верств самої еліти, висока інституалізація процесу відбору за формальними критеріями, вузьке коло селекторату. Система гільдій сприяє відтворенню вже існуючого типу еліти.